

İlahiyat Fakültelerinde Mesleki Din Öğretiminin Sorunlu Alanları ve İyileştirmeye Dair Bazı Öneriler

Problematic Areas of Vocational Religious Education in Faculties of Theology and Some Suggestions for Improvement

| Yazar Bilgisi Author Information | |
|--|---|
| Hatice KALENCİ (HK) Öğretmen, TC. Milli Eğitim Bakanlığı, Bursa, Türkiye Teacher, TC. Ministry of Education, Bursa, Türkiye haticekalenci@hotmail.com , www.orcid.org/0000-0003-3326-9025 | |
| Turgay GÜNDÜZ (TG) Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, Türkiye Assoc. Prof., Bursa Uludağ University Faculty of Theology, Bursa, Türkiye tgunduz@uludag.edu.tr, www.orcid.org/0000-0001-8019-4009 | |
| Yazar Katkıları Author Contributions | Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: HK: (%60), TG: (%40) Veri Toplanması / Data Collection: HK (%100) TG: (%0) Veri Analizi / Data Analysis: HK: (%60), TG: (%40) Makalenin Yazımı / Writing: HK: (%70), TG: (%30) Gönderme ve Revizyon / Submission and Revision: HK: (%90), TG: (%10) |

| Makale Bilgisi Article Information | |
|---|--|
| Makale Türü Article Type | Araştırma Makalesi Research Article |
| Yayın Etiği Publishing Ethics | Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method. |
| Finansman Funding | Yazarlar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Authors declare that they get no any external funding for this study. |
| Çıkar Çatışması Conflict of Interest | Yazarlar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Authors declare that there is no any conflict of interest related to this study. |
| DOI | https://doi.org/10.30623/hij.1411120 |
| Geliş Tarihi / Received | Kabul Tarihi / Accepted |
| 28 Aralık/December 2023 | 7 Kasım/November 2024 |

Öz

Öğretmen, eğitim ve öğretimin kalitesini belirleyen en önemli bileşenlerden biridir. Nitelikli bir eğitim için çağın ve toplumun ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabilecek yeterliklere sahip öğretmen yetiştirme günümüzde ayrı bir önem kazanmıştır. İletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler öğretmenin görevlerinde farklılaşmayı gerekli kılmıştır. Öğretmen yetiştiren fakültelerin ders programları ve içeriklerinin bu hususlar dikkate alınarak hazırlanması da önemli hale gelmiştir. Bu sayede öğrenciler bu çağın meydan okumalarına cevap verebilecek bir donanımla mezun olabilecek ve mesleki yaşantılarında eğitim sorumluluğunu üstlendikleri nesle daha yararlı olabileceklerdir.

İlahiyat Fakülteleri yüksek din öğretimi verilen, dinî donanımlı bireyler yetiştirmeyi hedefleyen kurumlardır. Bu öğretim kurumları ile öncelikli olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) istihdam ihtiyacının karşılanması hedeflenir. Her iki kurumda kendi içinde farklı hizmet alanlarına sahiptir. Tek bir programı başarıyla tamamlayan mezunların çok çeşitli hizmet alanlarında görev yapması beklenmektedir. Fakat mezun oluncaya kadar çoğu zaman kimin ne olacağı, hangi mesleği icra edeceğini kestirmek mümkün olmamaktadır. Bu durum bir yandan mezunların meslek alanlarındaki başarılarını olumsuz yönde etkilerken diğer yandan doğal olarak fakülte eğitiminin kalitesinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu araştırmada MEB bünyesinde faaliyet gösteren İmam-Hatip Liselerinde görev yapan meslek dersi öğretmenlerinin İlahiyat Fakültesinde aldıkları eğitim hakkındaki görüş ve değerlendirmeleri mercek altına alınacaktır. Bu kapsamda ilgili literatür incelenmiş, katılımcılardan veriler toplanmış ve bulgular değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerin göreve başladıklarında, özellikle ilk yıllarda karşılaştıkları mesleki zorluk ve sıkıntıların neler olduğunu tespit etmek suretiyle yüksek din öğretimi programlarının güncellenmesi, yeni dönemde aynı zorluk ve sıkıntıların yaşanmaması açısından önem arz eder. Bu durum aynı zamanda İlahiyat Fakültelerinde eğitim ve öğretimin kalitesinin artarak öğrencilerin daha donanımlı bir şekilde mezun olmaları için sağlam bir zemin oluşturma imkânı sağlayacaktır. Bu araştırmanın İmam-Hatip Lisesi (İHL) meslek dersi öğretmenlerinin beklentilerine göre İlahiyat Fakültesi programının yeniden gözden geçirilmesine ve nitelikli hâle gelmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Böylece mezun olduktan sonra göreve başlayan öğretmenlerin kaliteli öğrenciler yetiştirerek eğitimin kalitesinin artmasını sağlayacaktır.

Bu araştırmanın amacı, İHL meslek dersi öğretmenlerinin İlahiyat Fakültesinde aldıkları eğitim hakkındaki görüşlerini tespit etmek, ilahiyat eğitiminin mesleki yeterliliklerine katkısı ve iyileştirmeye açık yönleriyle alakalı değerlendirmelerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma İHL meslek dersi öğretmenlerinin görüşlerini derinlemesine bir şekilde ele almayı amaçlamıştır. Bundan dolayı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2017-2021 yılları arasında atanmış meslek dersi öğretmenleri arasından ölçüt temelli örnekleme usulüyle seçilen 161 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenler gönüllülük esası dikkate alınarak seçilmiştir. Veriler, forum çevrim içi olarak hazırlanması ve gerekli izinler alındıktan sonra katılımcılara uygulanmasıyla elde edilmiştir.

Öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen veriler nitel içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde NVivo 10 nitel veri analiz programı kullanılmıştır. Verilerin analizi neticesinde; derslerin teorik olarak işlenmesi ve uygulamaya yeterince yer verilmemesi, güncel problemlerin ders konusu yapılmaması ve bir kısım ders içeriklerinin gerçek hayattan uzak olmasının mesleki yeterliliklerin kazanılmasını olumsuz yönde etkileyen hususlar olduğu tespit

edilmiştir. Derslerin ve içeriklerinin günümüz dünyasında yaygın olarak karşılaşılan soru ve sorunlara cevap verecek ve çözüm üretecek şekilde güncellenmesi, teorik konuların yanında uygulamaya dönük konulara ağırlık verilmesi, analitik düşünme becerisi kazandıracak şekilde programların yeniden düzenlenmesi İlahiyat Fakültelerindeki yüksek mesleki din öğretiminin iyileştirilmesi kapsamında öğretmenler tarafından dile getirilen çözüm önerileri arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi Eğitimi, İlahiyat Öğretim Programı, İmam-Hatip Lisesi, Meslek Dersleri Öğretmeni

Abstract

Teachers are one of the critical stakeholders that determine the quality of education and instruction. To ensure higher quality education, training teachers to acquire skills to meet the current needs and expectations of the society has taken on an added importance. Developments in the field of communication and technology have compelled teachers to perform a variety of duties. It has also become critical to prepare the curricula and the contents of course in teacher training faculties by taking such developments into consideration. In this way, students will be able to graduate with essential skills for responding to the challenges of this age and will better contribute to the generation whom they educate in their professional lives.

Faculties of theology are institutions that provide higher religious education and aim to educate individuals with religious knowledge. These educational institutions primarily aim to meet the staff needs of the Ministry of National Education (MoNE) and the Presidency of Religious Affairs (PRA), both of which offer various services as part of their mission. Graduates who successfully complete a single programme are expected to work in a wide variety of service areas. However, it is often not possible to predict what professions the students will perform in the future. This not only reduces the success of graduates in their professional lives, but also naturally causes one to question the quality of education provided in the faculty. This study investigates the opinions and perceptions of teachers of vocational courses working in İmām-Khatīb High Schools (IKHSs) affiliated to the MoNE with respect to the education they received at the faculty of theology. With this aim in mind, the literature on the issue was reviewed; the data were collected from the participants, and the findings were evaluated.

It is critical that higher religious education programmes be updated by identifying professional challenges and problems that teachers face once they begin to work, particularly in the first few years to avoid them in the future. This will also help improve the quality of education and instruction in the faculties of theology and form a basis for graduation with better skills. This study aims to contribute to the aligning of the instructional programmes in the faculties of theology with the expectations of vocational course teachers working at the IKHSs, and it aims to improve their quality. Thus, teachers who begin to work after graduation could improve the quality of education by raising more qualified students.

The purpose of this study is to investigate the opinions of vocational course teachers at the IKHSs with respect to the education they received at the faculty of theology; it aims to explore their ideas not only about the contribution of theology education to their professional skills but also the aspects that could be improved. As this study aimed to address the views of IKHS vocational course teachers in an in-depth manner, it used a qualitative research method. The study sample consisted of 161 teachers selected using criterion sampling from a pool of vocational course teachers appointed to these schools between 2017-2021. The participants were selected on

a voluntary basis. The data were obtained by administering a self-developed online survey to the participants after obtaining the necessary permissions.

The data obtained from the teachers' answers to open-ended questions were analysed using qualitative content analysis. NVivo 10, a qualitative data analysis software program, was used for analysing the data. The results of the study revealed that the issues that negatively affect the acquisition of key professional skills included theory-oriented instruction and the lack of practice, along with the fact that current problems are not addressed in the courses, and the fact that some of the course contents are far from real life. Among the solutions suggested by the participating teachers for improving higher vocational religious education in the faculties of theology were updating the courses and their contents in a way to address the concerns and produce solutions to problems commonly encountered in today's world, focusing not only on theoretical subjects but also on practical issues, and reorganising the programmes in a way to help students gain analytical thinking skills.

Keywords: Religious Education, Higher Religious Education, Education in Faculties of Theology, Theology Curriculum, İmām-Khatīb High Schools, Teachers of Vocational Courses.

Giriş

Öğretmen, yaşadığı topluma uyumlu, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip, dünyadaki gelişmeleri takip edip onlara ayak uydurabilecek şekilde yetiştirilmelidir.¹ Çünkü eğitim için gerekli olan donanım, araç-gereç gibi fiziki yeterlilikler karşılanırsa bile nitelikli eğitimin verilmesi öğretmenin kaliteli olmasına bağlıdır. Bu da hizmet öncesi öğretmen yetiştiren fakültelerdeki eğitim-öğretim süreçlerine önem verilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede geçmişten günümüze öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında düzenlemeler yapılmış, zaman zaman programları ve ders içerikleri güncellenmiştir.² Ancak günümüzün hızla değişen ve gelişen şartları dikkate alındığında bu fakültelerin hâlâ geleneksel yöntemlerle eğitim verdiği, günümüz koşullarının gerektirdiği bilgi ve becerileri kazandırma açısından geliştirmeye ve iyileştirmeye açık yönlerinin olduğu da aşikârdır.³

Öğretmen yetiştiren kurumlardan biri de İlahiyat Fakülteleridir. İlahiyat Fakültelerinin ismi, uygulanan programları, istihdam alanları açıldığı günden itibaren daima tartışılmaktadır.⁴ İlahiyat Fakültesi mezunları hem Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam-Hatip Lisesi (İHL) meslek dersi öğretmeni olarak istihdam edilebilmekte hem de Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) bünyesinde Kur'an Kursu öğreticisi, imam, müezzin vb. olarak istihdam edilebilmektedir. Bu sebeple İlahiyat Fakültesi öğretim programlarının bu iki paydaş kurumun belirlediği yeterlikler dikkate

¹ Mustafa Çelikten vd., "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/19 (2005), 209.

² İlkay Abazaoğlu vd., "Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 4 (2016), 148-150; Mehmet Şişman, "Öğretmen Yeterlilikleri: Modern Bir Söylem ve Retorik", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/3 (2009), 73-79.

³ Ayşenur Büyükgöze Kavas - Aslı Bugay, "Öğretmen Adaylarının Hizmet Öncesi Eğitimlerinde Gördükleri Eksiklikler ve Çözüm Önerileri", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25 (2009), 20; Şişman, "Öğretmen Yeterlilikleri", 77.

⁴ Mustafa Köylü, "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik Mi Nitelik Mi?", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 24.

alınarak hazırlanması beklenen durumdur. Şartların ve toplumun değişmesi ile birlikte eğitim programlarından yöntem ve tekniklerine kadar bütün eğitim-öğretim süreçlerinin sürekli değerlendirmeye tabi tutulması güncelliği koruma ve yeni ihtiyaçları karşılama açısından önem arz etmektedir.

İHL’de görev yapan meslek dersleri öğretmenlerinin meslek hayatlarındaki başarıları ve karşılaştıkları sorunlarla baş edebilme becerileri İlahiyat Fakültesinde aldıkları eğitimin niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Başka bir deyişle, sahada ihtiyaç duyulan mesleki bilgi ve becerilerin İlahiyat Fakültesindeki eğitimle ne ölçüde kazandırılılabildiği sorgulanması ve incelenmesi gereken bir konudur. İşte bu araştırmada, öğretmenlik mesleğinin ilk beş yılındaki İHL meslek dersi öğretmenlerinin, mesleklerini icra ederken karşılaştıkları durumları da göz önünde bulundurarak, İlahiyat Fakültelerinde aldıkları eğitime ilişkin görüş ve değerlendirmeleri incelenmek suretiyle İlahiyat Fakültelerindeki eğitim süreçlerinin analizi amaçlanmaktadır. Şüphesiz bu konunun, öğrenme kazanımlarının ne ölçüde gerçekleştirildiğini öğrenciler üzerinden araştırmak suretiyle de incelenmesi mümkündür. Ancak böyle bir inceleme bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

İmam-Hatip Liseleri fen ve sosyal derslerle birlikte Fıkıh, Hadis, Tefsir, Kur’an-ı Kerim gibi meslek derslerinin de programda yer aldığı, ortaöğretim düzeyinde dinî bilgi ve yaşantı itibarıyla yeterli ve örnek bireylerin yetiştirilmesinin hedeflendiği kurumlardır.⁵ Öğrencilerin bu kurumlardan dinî konularda istenen kazanımları elde etmiş olarak mezun olabilmeleri, ancak İHL meslek dersi öğretmenlerinin istenen kalitede eğitim alarak yetişmeleri ile mümkündür. Çünkü örgün eğitimde öğretmen hâlâ en önemli değişkenlerden biridir.

Alan yazın tarandığında İlahiyat Fakültesi programı ile ilgili görüşlerin incelendiği çalışmalar yapıldığı görülmektedir.⁶ Fakat bu çalışmalar hem oldukça sınırlı, hem de önemli bir kısmı öğretmen adayları ile yapıldığı fark edilmektedir. Akyürek’in çeşitli kurumlarda farklı görevler yapan İlahiyat Fakültesi mezunlarıyla yapılmış bir çalışması bulunmaktadır.⁷ Ancak görebildiğimiz kadarıyla, yeni mezun (meslek hayatlarının azami ilk beş yılındaki) öğretmenlerin İlahiyat Fakültesinde almış oldukları eğitimle ilgili görüşlerinin incelendiği bir çalışma bulunmamaktadır. Mesleğinin henüz başında iken, ihtiyaç duydukları donanımı ne ölçüde kazanmış olduklarını daha iyi değerlendirebilecekleri düşünüldüğünden bu grup üzerinde araştırma yapılması önemlidir. Bu araştırmada

⁵ Milli Eğitim Temel Kanunu (Milli Eğitim Temel Kanunu), 1739 (1973), 5106-1 32. madde.

⁶ Saadettin Özdemir, “İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları Yeniden Yapılandırılması ve Geleceği Sempozyumu*, 2003, 537-558; Erdoğan Fırat, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problem Olarak Değerlendirdikleri Eğitimleriyle İlgili Konular”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* VI (1989), 17-42; Selâhattin Parlador, “Öğrencilere Göre İlahiyat Fakültesi Eğitiminin Başarı Durumu”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XI (1998), 1-32; Yurdagül Mehmedoğlu, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (Ensar Neşriyat, 2000), 121-150; Muammer Cengil, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programı Üzerine Bazı Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları Yeniden Yapılandırılması ve Geleceği Sempozyumu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Baskı Merkezi, 2013), 243-276; Ali Özenç, “Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde Eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)”, *International Journal of Kurdish Studies* 3 (2016), 1-30.

⁷ Süleyman Akyürek, “Mezunlarına Göre Yüksek Din Öğretiminin Eksik Yönleri”, *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)* (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 193-225.

makale sınırlarını aşmadan bir çalışma ortaya koyabilmek için ilahiyat eğitiminin sadece geliştirmeye açık yönleri ile alakalı görüşleri inceleme konusu yapılmıştır. Çünkü araştırmanın odaklandığı problem, ilahiyat eğitiminin sorunlu/geliştirmeye açık alanlarıdır. Araştırmanın İHL meslek dersi öğretmenlerinin İlahiyat Fakültesi eğitiminden beklentilerinin öğrenilmesine ve programın tekrar gözden geçirilerek günümüz ihtiyaçlarına cevap veren daha nitelikli programın hazırlanmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bu bakımdan çalışmanın sonuçları önem arz etmektedir.

Araştırmanın amacı azami 1-5 yıllık mesleki deneyime sahip (son 5 yıl içinde ataması gerçekleşen) İHL meslek dersi öğretmenlerinin görüşlerine göre İlahiyat Fakültesi programının geliştirmeye ve iyileştirmeye açık yönlerini tespit etmek ve bu tespitler çerçevesinde çözüm önerileri geliştirmektir.

Makalede, aşağıdaki iki temel soruya cevap verilmesi hedeflenmektedir:

- 1) İHL meslek dersi öğretmenleri, öğretmenlik tecrübesinin ardından ilahiyat eğitimini nasıl değerlendirmektedirler?
- 2) Öğretmenlerin değerlendirmelerine göre, içerik (ders programı) ve işleyiş itibarıyla ilahiyat eğitiminin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gereken yönleri nelerdir?

1. Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

Görev sürelerinin ilk 1-5 yılındaki öğretmenlerin İlahiyat Fakültesi eğitimi ile ilgili görüşlerini tespit etmeyi amaçladığımız bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma ile araştırmacı (gözlem, mülakat, doküman, rapor vb.) aracılığıyla genelleme yapmadan “nasıl” ve “niçin” sorularına cevap arar. Durum çalışması deseninde sınırlı bir sistem veya durum derinlemesine incelenir.⁸ Elde edilen bulgular evrene genellenmez.⁹ Amaç kişilerin duygu, düşünce ve deneyimlerini anlamaktır.¹⁰

1.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmada, nicel ve nitel veri seti oluşturmak amacıyla hazırlanan anket formunun bir bölümünde “Birkaç yıllık öğretmenlik tecrübenizin ardından İlahiyat Fakültesinde aldığınız eğitimde eksik veya yetersiz ya da çok iyi olduğunu fark ettiğiniz alanlar oldu mu? Lütfen, kısa da olsa, yazar mısınız?” şeklinde açık uçlu bir soruya yer verilmiştir.

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2017-2021 yılları arasında göreve başlayan İHL meslek dersleri öğretmenleri oluşturmaktadır. 2017-2021 yılları arasında 3244 İHL meslek dersleri öğretmenin ataması gerçekleşmiştir.¹¹ Tüm İHL meslek dersleri öğretmenlerine gönderilen anket formuna 1-5 yıllık kıdeme sahip 444 öğretmen cevap vermiş, içerik bakımından zengin olduğu düşünülen 161 öğretmenin verileri araştırmaya dâhil edilmiştir.

⁸ Sharan Merriam, *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan (İstanbul: Nobel, 2009), 40.

⁹ John W Creswell, *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*, çev. Mustafa Sözbilir (Ankara: Pegem Akademi, 2017), 99.

¹⁰ Durmuş Ekiz, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2009), 29.

¹¹ “T.C. MEB Personel Genel Müdürlüğü” (Erişim 21 Ekim 2022).

Araştırmada problemin daha iyi anlaşılması için amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt temelli örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmacı tarafından oluşturulan ya da hazırlanmış ölçüt listesindeki kriterlere göre katılımcı seçilir. Araştırmanın amaçlarına göre seçilen katılımcılardan somut veriler elde edilir.¹²

Araştırmada katılımcıların çalışma grubuna dâhil edilme ölçütü 2017-2021 yılları arasında İHL meslek dersi öğretmeni olarak atanmış olmasıdır. Mezuniyetinin üzerinden uzun süre geçmemiş, ilahiyat eğitimini ilk öğretmenlik tecrübeleriyle ilişkili olarak değerlendirebilecek olan öğretmenler araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların cinsiyet, yaş ve görev süresine ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

| Değişken | | N |
|---------------|-------|------------|
| Cinsiyet | Kadın | 103 |
| | Erkek | 58 |
| Yaş | 22-27 | 56 |
| | 28-33 | 85 |
| | 34-39 | 20 |
| Görev Süresi | 1 yıl | 40 |
| | 2 yıl | 32 |
| | 3 yıl | 33 |
| | 4 yıl | 28 |
| | 5 yıl | 28 |
| Toplam | | 161 |

1.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 25/03/2022 tarihli ve 2022-03 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünden gerekli resmi izinler alındıktan sonra araştırma verileri toplanmıştır. Öğretmenlere yöneltilen “*Birkaç yıllık öğretmenlik tecrübenizin ardından İlahiyat Fakültesinde aldığınız eğitimde eksik veya yetersiz ya da çok iyi olduğunu fark ettiğiniz alanlar oldu mu? Lütfen, kısa da olsa, yazar mısınız?*” sorusu Google Forms aracılığıyla ilgili milli eğitim teşkilatından yardım alarak öğretmen gruplarına ulaştırılmış ve cevaplamaları talep edilmiştir. Hazırlanan formun girişinde, “çalışmaya gönüllü olarak katılıyorum” seçeneğini işaretleyenlerin görüşleri alınmak suretiyle veriler derlenmiştir.

1.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenilirlik bilimsel çalışmalarda araştırmaları etkileyen en önemli niteliklerdendir.¹³ Geçerlik, araştırmacının olgu veya olayı doğru bir şekilde ele almasıdır. Bunun için katılımcı teyidi, meslektaş teyidi, çeşitleme gibi yöntemler kullanılmalıdır. Güvenirlik ise araştırmanın aynı koşullarda başka araştırmacı tarafından tekrar edilebilmesidir.¹⁴

¹² Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 112.

¹³ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar-İlkeler-Teknikler* (Ankara: Nobel Yayınları, 2012), 147.

¹⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 281,290.

İç geçerlik (inanılrlık), araştırma bulgularının gerçek durumu yansıtıp yansıtmamasıyla ilgilidir.¹⁵ İnanırcılığın artması için yapılan yorumların dışarıdan biri tarafından incelenmesi ve katkı sağlaması önerilmektedir.¹⁶ Araştırmanın iç geçerliliğinin artırılması için verilerin analizi yapılırken oluşturulan kodlamalar meslektaş tarafından gözden geçirilmiş ve geri bildirim sağlanmıştır. Ayrıca mülakat gerçekleştirilmeden önce hazırlanan soru, alan uzmanı ve dil uzmanı tarafından incelenmiştir.

Katılımcılara araştırma sorusu çevrimiçi olarak verildiği için yazıya dökebilecek yeterli süreleri vardır. Nitel araştırmalarda katılımcı sayısı araştırmacı tarafından belirlendiği için her araştırmada farklılık göstermektedir. Elde edilen bulgulardan aynı bilgilere ulaşmaya başlanması yeterli katılıma ulaşıldığını gösterir.¹⁷ Bu çalışmada 103 bayan, 58 erkek öğretmenin cevapları analiz edilmiştir.

Dış geçerlik (aktarılabirlik) araştırmadan elde edilen sonuçların benzer koşullarda genellenebilmesiyle ilgilidir. Fakat bu genelleme dolaylı yoldan örnekler ve deneyimlerle yapılır.¹⁸ Dış geçerliliğin sağlanması amacıyla araştırmanın tüm süreçleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Araştırmanın iç güvenilirliğinin (tutarlılığının) artırılması için araştırmanın yöntemi, verilerin toplanması, verilerin analizi ayrıntılı olarak verilmiştir. Çalışma grubundan elde edilen veriler doğrudan alıntılanarak verilmiştir. Görüşmelere ilişkin veriler, araştırmacıların inceleyebilmesi için araştırmacı tarafından saklanmaktadır. Ayrıca araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Din Öğretimi Genel Müdürlüğünden, Uludağ Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılara araştırma ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır.

Dış güvenilirğin (teyit edilebilirliğin) sağlanması için araştırma sonuçlarının teyidi ve araştırmanın aşamalarının ayrıntılı bir şekilde açıklanması gereklidir.¹⁹ Bu araştırmada katılımcıların özellikleri ve verilerin elde edilmiş şekli hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

1.5. Verilerin Analizi

İHL meslek dersi öğretmenlerinden elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, elde edilen verilerde birbirine benzeyenleri bir araya getirmek ve onlardan temalar oluşturularak yorumlamaktır.²⁰

Analiz yapılırken NVivo 10 programı kullanılarak verilerin sınıflandırılması sağlanmıştır. Öğretmenlerin cevapları Word dosyasına aktararak NVivo 10 programında kullanılabilir hâle getirilmiştir. Programa yüklenen veriler araştırmacı tarafından okunarak genel bir fikir oluşması sağlanmıştır. Görüş bildiren kadın ve erkek öğretmenler için ayrı dosyalar oluşturularak kadın öğretmenler K1, K2..., erkek öğretmenler E1, E2..., şeklinde tanımlanmıştır. İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yazdıkları metin incelenerek kodlamalar ve sınıflandırmalar yapılmıştır. Araştırmacının yaptığı kodlamalar ve altında yer alan maddeler meslektaş teyidi ile kontrol edilmiştir. Farklı gruplanan maddeler

¹⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 291; Merriam, *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*, 203.

¹⁶ Corrine Glesne, *Nitel Araştırmaya Giriş*, çev. Ali Ersoy - Pelin Yalçınnoğlu (Ankara: Anı Yayıncılık, 2014), 293.

¹⁷ Merriam, *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*, 209.

¹⁸ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 292.

¹⁹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 302.

²⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 259.

incelenerek tekrar düzenleme yapılmıştır. Bu araştırmada analize tabi tutulan öğretmen görüşleri, açık uçlu bir soruya verilen cevaplardan oluşmaktadır. Alınan görüşler incelendiğinde, genel olarak ilahiyat eğitiminin iyileştirilmeye açık yönleri ve bu hususta yapılabilecekler için açıklamalar şeklinde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla veriler açık kodlama usulü ile kodlanmış ve araştırmanın temel amacı ilahiyat eğitimindeki sorunlu alanların tespiti ve öğretmenlerin bu sorunların giderilmesine yönelik önerilerini tespit etmek olduğundan “yetersizlikler” ve “öneriler” isimli iki ana tema altında toplanarak incelenmiştir. Bu temalar altındaki kodlar ve frekansları aşağıda Bulgular başlığı altındaki tabloda gösterilmiştir.

2. Bulgular

İHL meslek dersi öğretmenlerinin kendilerine yöneltilen soruya verdikleri cevaplar iki kategori altında incelenmiştir. Bunlar; (1) İHL meslek dersi öğretmenlerinin ilahiyat eğitiminin sorunlu/yetersiz olduğu düşünülen alanları ile ilgili görüşleri ve (2) bu yetersizliklerin giderilmesine dair çözüm önerileridir. Bu iki kategori, “yetersizlikler” ve “öneriler” şeklinde kısaltılarak, her birine ait bu alt başlıkları sayılabilecek kodlar frekanslarıyla birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. İHL Meslek Dersi Öğretmenlerinin İlahiyat Eğitimiyle İlgili Görüşlerinden Oluşturulan Tema ve Kodlar

| Temalar | Kodlar | F |
|----------------|--|----|
| Yetersizlikler | • Güncel problemlere cevap vermemesi (22) | 64 |
| | • Derslerin teorik olması (20) | |
| | • Derslerin yetersizliği (7) | |
| | • Bilgilerin detaylı ve akademik olması (11) | |
| | • Gerçek hayattan uzak olması (4) | |
| Öneriler | • Dersler güncellenmeli (21) | 51 |
| | • Güncel konulara yer verilmeli (14) | |
| | • Uygulama eğitimi ağırlıklı olmalı (10) | |
| | • Analitik düşünme becerisi kazandırılmalı (4) | |
| | • Halkın yönelteceği sorulara yönelik eğitim verilmeli (2) | |

Literatürde tema ve kategori kavramları bazı çalışmalarda birbirinin eş anlamlısı²¹ bazılarında da birbirinin ast ve üst kavramları olarak kullanılabilir. ²² Bazı çalışmalarda ise kategori ve kod kavramları birbirinin eş anlamlısı olarak kullanıldığı görülmektedir. ²³ Bu makalede kategori ve tema eş anlamlı olarak kullanılmış, kod ise kategori/temadan daha küçük bir sınıflama birimi olarak kullanılmıştır.

2.1. İlahiyat Eğitiminin İyileştirmeye Açık Yönleri

Öğretmenliğe atandıktan sonra tecrübe ettikleri yaşantılardan hareketle görüş bildiren öğretmenlerin cevapları incelendiğinde, ilahiyat eğitiminin geliştirmeye açık

²¹ Bk. Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 242; Merriam, *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*, 170.

²² Bk. Fatih Camadan - Fuat Sezgin, “A Qualitative Research on Perceptions of Primary School Principals about School Guidance Services”, *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 4/38 (2012), 202.

²³ Orhan Gökçe, *Klasik ve Nitel İçerik Analizi: Felsefe Yöntem Uygulama* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2019), 100.

alanlarının 5 başlık altında toplandığı görülmüştür. Yetersizlikler teması altında değerlendirdiğimiz bu konular aşağıda ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Tablo 3. İHL Meslek Dersi Öğretmenlerinin İlahiyat Eğitiminin İyileştirmeye Açık Yönleri ile İlgili Görüşleri

| Tema | Kodlar | F |
|----------------|--|----|
| Yetersizlikler | • Güncel problemlere cevap ver(e)meme (22) | 64 |
| | • Derslerin teorik olması (20) | |
| | • Derslerin yetersizliği (7) | |
| | • Bilgilerin detaylı ve akademik olması (11) | |
| | • Gerçek hayattan uzak olması (4) | |

2.1.1. Güncel Problemlere Cevap Ver(e)meme

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı; teknolojinin hızla gelişmesi, öğrencilerin sosyal medya ve internetle çok fazla zaman geçirmeleri gibi sebeplerle bilgiye erişim şeklinin ve öğrenme alışkanlıklarının değiştiğini, sorulan soruların da farklılaştığını ve ilahiyat eğitiminin bu sorulara cevap vermede yetersiz olduğunu ifade etmiştir. K113, gençlerin *“teoriden ziyade güncel problemler hakkında özellikle inanç akımları alanında”* sorular sorduğunu belirtmiştir.

Küçük yaşlarda aile ve çevrede görülen inanç olduğu gibi kabul edilir. Gençlik dönemi ise inançların sorgulandığı, dinî problemlerin ortaya çıktığı, inanç esaslarından şüphe edildiği bir dönemdir. Gençlerin dinle ilgili bu sorunları pek çok problemle ilişkilidir. Bayyigit araştırmasında gençlerin yarısının dinle ilgili problemlerinin olduğunu tespit etmiştir.²⁴ K102 de bu konuda şöyle demiştir:

“Bu dönem karşımıza sık sık öğrencilerin iman problemi ve bununla ilgili olarak sordukları ilginç sorular gelmektedir. İlahiyat Fakültesinde okumak elbette bu soruların cevabını öğrenmede yeterli fakat öğrencileri tatmin noktasında bazen eksik kalabildiğimizi hissedebiliyoruz.”

İnsanlar, tarihin her döneminde yanlış inançlara yönelmişlerdir. Başta ateizm ve deizm gibi akımlar her zaman gündeme gelmiş, ferdi boyutta inanç problemleri yaşanmıştır. Günümüzde de bu akımlar varlığını sürdürmekte, özellikle gençleri olumsuz yönde etkilemektedir.²⁵ E33 *“Günümüz kelami problemleri, ateizm, deizm, yeni dini hareketler”* alanında İlahiyat Fakültesi eğitiminin eksik olduğunu belirtmiştir. E61 de *“yeni karşılaşılan dinî problemler”* ile ilgili bir eğitim verilmediğini dile getirmiştir. K14 ise İlahiyat Fakültesinde *“LGBT konusunda yetersiz bilgilendirme”* yapıldığını ve bunun en büyük sorun olduğunu dile getirmiştir. Her ne kadar bir eğilim olarak gençler arasında yaygınlığına dair ciddi bir tespit yapıldığını söylemek mümkün olmasa da, ilgili kesimlerce etkili bir propaganda yürütüldüğü açık bir gerçektir. Bazı araştırmacılar ise günümüzde LGBT’yi henüz yönünün ne olacağı kestirilemeyen yeni toplumsal hareketle arasında ifade

²⁴ Mehmet Bayyigit, “Gençliğin Dinî İnanç, İbadet ve Problemlerine Boylamsal Bir Bakış”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II*, ed. Hayati Hökelekli (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003), 227-228.

²⁵ Fatih Kurt, “Gençliğin İnanç Problemleri Bağlamında Dini Yayıncılık: Tespitler ve Öneriler”, *VII. Dinî Yayınlar Kongresi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 328.

etmektedir.²⁶ Özellikle sosyal medya aracılığıyla pek çok gencin bir şekilde karşılaştığı ve içinde buldukları gelişim dönemi dolayısıyla bu sorunun dinî açıdan izahını merak ettiği de bilinen bir husustur.

E53, İlahiyat Fakültesindeki derslerin din ile ilgili problemleri çözme konusundaki eksikliğini şöyle dile getirmiştir:

“İlahiyat Fakültesi dersleri güncel meseleler veya lise öğretmenliği yeterliliği için tasarlanmamıştır.”

Kişinin içinde bulunduğu duygu durumu, bireysel farklılıkları dine ve olaylara karşı bakışını etkilemektedir. Öğretmenler, güncel dinî sorunlarla ilgili öğrencilerin problemlerine çözümler bulmaya çalışsalar da bunu daha çok geleneksel yöntemle yapmaktadırlar.²⁷ Problemlerin geleneksel yöntemlerle çözülmeye çalışılmasının hizmet öncesinde bu şekilde bir eğitim alınmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu durumun inanç ile ilgili problemlerin çözümüne yeterli olmadığı düşünülmektedir. K53 ve K98 İlahiyat Fakültesinde verilen geleneksel din eğitiminin günümüz gençlerine cevap vermede yetersiz olduğunu, K14 ise *“günümüz fıkıh problemleri ve gençlerin din algısına yeni bakış açıları”* gerektiğini dile getirmiştir.

2.1.2. Derslerin Teorik Olması

Öğretmenlerin İlahiyat Fakültesi eğitimleri sırasında gördükleri en önemli eksiklik derslerin daha çok teorik olması ve bu bilgilerin uygulamalarda kullanılamamasıdır. Uygulamalar ile öğretmen adayı hizmet öncesinde mesleği tanır. Türkiye’de öğretmen yetiştiren fakülteler daha çok teorik eğitim vermektedir. Fakat öğretmen, teorik bilgiye sahip olmanın yanında bilgileri öğrencilere nasıl aktaracağını da bilmelidir.²⁸

Yeni göreve başlayan öğretmenler, İlahiyat Fakültelerindeki derslerin daha çok teorik olarak işlenmesini ve derslerde uygulama yapılmamasını ilahiyat programının eksikliği olarak belirtmiştir. E13 *“Ne yazık okuduğum fakültede öğrenciler merkeze alınmıyor, öğrenci işin içine girmiyor, bana göre ilahiyat öğrencisi uygulamalı olarak sürekli bir faaliyet içerisinde olmalı.”* ifadesiyle bu eksikliği dile getirmiştir. Uygulamalar, teorik bilgilerin pratiğe dönüştürülmesini ve kalıcılığının olmasını sağlar.

Fakülte programında teorik bilginin yanında uygulamalar da yaptırılması mezunların öğretmenlik mesleğine hazır olmalarını sağlayacaktır. K68 İlahiyat Fakültesinde verilen eğitimin öğretmenlik mesleğine hazırlamadığını şöyle ifade etmiştir:

“İlahiyat Fakültesinde aldığımız eğitim ile öğretmenlik mesleğinin pratikliği uyuşmuyor. Biri akademik olarak öğrenciyi donanımlı kılmayı amaçlıyor, diğeri ise tamamen pratik bilgiye ihtiyaç duyan bir alan...”

²⁶ Barış Erdoğan - Esra Köten, “Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 2/1 (03 Temmuz 2014), 110; Ayrıca Bk. H. Şule Albayrak, “LGBT Hareketin Gelişimi, Kurumsallaşması ve Batı Medeniyet Projesine Dönüşümü”, *İnsan ve Toplum* 13/3 (22 Eylül 2023), 32-56.

²⁷ Ayşe Betül Akdemir, “Öğrencilerde İnanç Problemine Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi”, *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2020), 336.

²⁸ Abdurrahman Ekinci, “Aday Öğretmenlerin İş Başında Yetiştirilmesinde Okul Müdürlerinin Rolü”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 15 (2010), 65.

K45, E12, K87, E41 İlahiyat Fakültelerindeki eğitimin öğrenilen bilgilerin pratiğe dökme açısından yetersiz yüzeysel bilgiler olduğunu, uygulamaya yönelik derslerin sayısının az olduğunu ve staj uygulamasına daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

K110 İlahiyat Fakültesinde teorik olarak gördüğü dersleri pratiğe dökmekte zorlandığını, lisans düzeyinde alınan “derin ve kapsamlı bilgileri” almaya İHL öğrencilerinin hazır olmadığını, öğrencilerin günlük hayatta kullanılan dinî bilgileri bile eksik veya yanlış bildiklerini belirtmiştir. K37 de “*öğrenci profili seviyesi oldukça düşük dinî manada*” ifadesiyle K110’u desteklemektedir.

E57, İlahiyat Fakültesinde derslerin anlatım yöntemiyle işlenmesi sebebiyle öğretmen olduktan sonra kendisinin de bu tekniği kullandığını belirtmiştir. Anlatım yöntemi, bilinen en eski yöntemdir ve öğretmenler tarafından sıklıkla kullanılır. Fakat alt düzey davranış kazandırır. Üst düzey davranış kazandırmak için farklı yöntemler kullanılmalıdır. Her ne kadar anlatım yöntemi çokça eleştirilse de en çok kullanılan yöntemdir.²⁹

Öğretmenlik, İlahiyat Fakültesi istihdam alanlarından sadece bir tanesidir. Bu hususa dikkat çeken K45, İlahiyat Fakültesinde alınan eğitimin öğretmenlik mesleğine bir faydası olmadığını belirtmiştir. Ona göre fakülte eğitimi “akademik olarak öğrenciyi donanımlı kılmayı” amaçlamaktadır. Öğretmenlik ise pratik bilgiye ihtiyaç duyulan bir alandır.

E12 İlahiyat Fakültesi eğitiminin “*teorik ve detaya boğuk*” olmasını eksiklik olarak gördüğünü belirtmiştir. K95 ise öğrencilerin seviyesinin düşük olduğunu ve bilgiyi almaya hazır olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlik mesleğini nitelikli bir şekilde yerine getirmek için sadece bilmek yeterli değildir. Bilmenin yanında bildiğini uygulama ve karşıdakinin seviyesine uygun şekilde aktarma önemlidir. Bu da ancak hizmet öncesi eğitimde edinilen bilgilerin uygulamaya dönüşmesi ile mümkündür. İHL meslek dersi öğretmenlerinin İlahiyat Fakültesindeki eğitimin teorik olması ile ilgili görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Aldığımız eğitim çok fazla teorik ve derin olduğu için günlük hayatta karşılaştığımız soru ve sorunları çözüme kavuşturmak biraz zor oluyor.” K21

“Üniversitede öğrendiklerimizi sahada, meslek alanında uygulamaya döktüğümüzde yeterli olmuyor. Çünkü hitap ettiğimiz kitlenin ilgi alanının dışında kalabiliyor. Bu da biz öğretmenleri zorluyor.” K59

“Aldığımız eğitim akademik manada çok iyiydi; ancak bunu pratiğe uygulamak biraz zor olabiliyor...” K37

2.1.3. Bilgilerin Detaylı ve Akademik Olması

Fakültelerde teorik bilgilerin ayrıntılı ve akademik verilmesi öğrencilerin uygulama sürecinin azalmasına sebep olabilmektedir. Yoğun eğitim vermek her zaman eğitimin kaliteli olduğunun göstergesi değildir. E24 bu konuda şöyle demiştir:

“Dersler yoğun. İlköğretimden lisansa kadar öğrenciler birçok anlamsız dersle zaman kaybına uğramaktadır. Yurt dışı tecrübesi olanlar da bilir ki ders yükü eğitimi ileri seviyeye taşımamaktadır. Asıl ilerleme az da olsa verimli bir eğitim sürecidir. Yoğun derslerden ötürü hem öğrenciler bun alıyor hem de akademisyenler kendilerini

²⁹ Mehmet Zahit Dirik, *Eğitim Programları ve Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Ankara: Pagem Akademi, 2015), 185.

öğretmen/okutman gibi hissediyor. Dolayısıyla kendilerini araştırma ve üretime verme noktasında motivasyonsuz hissetmektedirler.”

E53 İlahiyat Fakültelerinde bulunan derslerin öğretmenlik mesleğinin yeterliklerini karşılamak için tasarlanmadığını, akademik bir dille işlendiğini belirtmiştir. Ona göre dersler *“Akademik dilden kurtulup öğrencilerin anlayabileceği fayda alabileceği günlük dille aktarılmalıdır.”* K21 ise *“Aldığımız eğitim çok fazla teorik ve derin olduğu için günlük hayatta karşılaştığımız soru ve sorunları çözüme kavuşturmak biraz zor oluyor.”* ifadesiyle E53’ü desteklemektedir.

2.1.4. Derslerin Yetersizliği

Araştırmaya katılan öğretmenlerin önemli bir kısmı İlahiyat Fakültelerinde verilen alan eğitiminin eksik olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin nitelikli bir şekilde yetişmeleri alan derslerini yeterli düzeyde almaları ile mümkündür. Araştırmaya katılan öğretmenlerden K63 *“İlahiyat Fakültesi temel İslam bilimlerinin yoğun olarak öğretildiği yer olmalıdır. Bizler bir yıl tefsir, hadis, fıkıh dersleri almıştık fakat bir tefsir kitabını bir hadis kitabını bir ilmihali fakülte boyunca baştan sona işleyemedik. Diğer din sosyolojisi, din psikolojisi, İslam tarihi gibi dersler kararında ve güzeldi. Ancak mezun olduğunuzda size bunlar yerine temel İslam bilimlerini soruyorlar. O yüzden bu konuda çok yetersiz fakülteler...”* ifadesiyle bu eksikliği belirtmiştir.

Tablo 4. Alan Bilgisi/Formasyonu Açısından Yetersiz Olduğu Düşünülen Dersler

| Dersler | F |
|---|----|
| Alan Dersleri, Kur’an (8), Tefsir (4), İslam Hukuku (3), Kelam (3), Dinler Tarihi (2), İslam Tarihi (2), Hadis (1), Akaid (1), Siyer (1), Peygamberler Tarihi (1) | 36 |
| Pedagojik Formasyon | 19 |
| Arapça | 14 |
| Felsefe ve Din Bilimleri | 5 |
| Genel Kültür- Genel Yetenek | 1 |

E23 *“İlahiyat eğitimi 4 yıllık bir müfredat içerisine maalesef sığdırılabilir gibi durmuyor. Temel eserler maalesef yetiştirilebilir değil. Pek çok usul ilmi ancak giriş mahiyetinde okunabiliyor.”* ifadesiyle İlahiyat Fakültesinde verilen alan eğitiminin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Arapça, İslam dininin temel kaynaklarına doğrudan ulaşmayı sağladığı için önemlidir. Öğretmenler, İlahiyat Fakültesinde verilen Arapça eğitiminde eksiklikler olduğunu ve bu dersin eğitiminin *“en baştan sıkı”* bir şekilde *“dersi sevdirecek etkinliklerle”* verilmesi gerektiğini belirtmiştir. K92 ise hazırlıkta iyi bir Arapça eğitimi almasına rağmen ilerleyen senelerde unuttuğunu ve istenen seviyede olmadığını belirtmiştir. K92 bunun sebebini şöyle açıklamıştır:

“İlerleyen dönemlerde klasik metin okumaya dayalı zorunlu tutulan bir ders olmadığı için almış olduğum dil eğitimi neredeyse sıfırlanmış oldu. Fakülte içerisinde yapılan klasik eser okuma faaliyetleri ders dışı ve isteğe bağlı olarak yürütüldüğünden istifade edemedik, eser okumadığımız için pek çok mesele yüzeysel seviyede kaldı.”

İHL’de 9 ve 10. sınıflarda öğrencilerin seviyeleri göz önünde bulundurularak Arapça dört temel dil becerisi kazandırılmaktadır. 11 ve 12. sınıflarda ise öğrencilerin

klasik/güncel Arapça literatürden yararlanabilmeleri, dinî metinleri anlayıp yorumlayabilmeleri için mesleki Arapça dersi bulunmaktadır. Bu dersi İHL meslek dersi öğretmenleri vermektedir.³⁰ K107 bu durumun yanlış olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Arapça derslerinin mesleki Arapça olarak adlandırılmasının ilahiyat mezunu ve meslek derslerine giren bir öğretmen olarak kesinlikle yanlış olduğunu düşünüyorum. İlahiyat mezunları Arapça derslerine girmemeliler. Arapça bir dil dersidir ve dil öğretmenlerinin bu dersi vermeleri gereklidir.”

İHL meslek dersi öğretmenlerinin Kur’an-ı Kerim’i usulüne uygun bir şekilde okuması gerekmektedir. Bunun için de İlahiyat Fakültelerinde Kur’an dersleri kaliteli bir şekilde verilmelidir. Fakat araştırmaya katılan öğretmenlere göre İlahiyat Fakültelerinde eğitimi yetersiz olarak görülen derslerden bir tanesi de Kur’an-ı Kerim’dir. K108 sınıfların kalabalık olmasını bunun sebebi olarak göstermiştir. Öğretmenler, Kur’an’ın makamlı okunması ve kıraat alanında eğitim verilmesi gerektiğini belirtmiştir. E43 ise bu dersin eksikliği ile ilgili şöyle demiştir:

“Ancak fakülte hayatım boyunca kıraat alanında detaylı bir eğitim almamıştık. Şu an okumam tecvid kurallarına uygun ancak okuyuş tarzım daha güzel sesle olabilmesi için kıraat eğitimi almayı isterdim. ‘Kur’an’ı seslerinizle güzelleştirin’ hadis-i şerifini referans alarak her İlahiyat Fakültesinin kıraat alanında öğrenci yetiştirmesi bence güzel bir faaliyet olacaktır.”

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü İmam-Hatip Liselerinde meslek dersleri kazanımlarını ve öğrencilerin sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla pek çok yarışma düzenlemektedir. Bu yarışmalar şunlardır: Kur’an-ı Kerim’i güzel okuma ve hafızlık (Genç Nidâ), Kur’an-ı Kerim’i güzel okuma (Genç Sadâ), hutbe okuma (Genç Hatipler), hafızlık (Genç Muhâfızlar), ezan okuma (Genç Bilâller).³¹ Bu yarışmalar sırasıyla okulda, ilde, bölgede ve Türkiye’de gerçekleşmektedir. Bu yarışmalara katılacak öğrencileri hazırlayan meslek dersi öğretmenin bu alanlarda yeterli donanıma sahip olması gerekmektedir. K23 *“Hitabet ve mesleki uygulama dersi kapsamındaki dualar ve uygulamalar konusunda, gerek Kur’an okuma, ezan okuma gibi yarışmalara öğrenci hazırlama hususunda eğitilmedik.”* ifadesiyle İlahiyat Fakültesindeki eksikliği dile getirmiştir. E2 ise *“MEB müfredatı ile üniversite eğitiminin uyumsuz olması”*nın sorun olduğunu belirtmiştir.

İlahiyat Fakültesinden mezun olanların öğretmen olabilmesi için pedagojik formasyon derslerini alması gerekmektedir. Formasyon derslerini alan bir kişinin öğretim yöntem ve teknikleri, sınıf yönetimi gibi konularda donanımlı olması beklenir. Araştırmaya katılan 19 öğretmen almış olduğu formasyon eğitimi konusunda olumsuz görüş bildirmesi bu konudaki eksikliği göstermektedir.

Öğretmen adaylarının gerekli becerilere sahip bir şekilde fakülteden mezun olmaları için akademik bir şekilde öğrenilen bilgilerin nasıl anlatılacağına da öğretilmesi gerekmektedir. K19, pedagojik formasyon derslerinde *“hangi dersin hangi düzeye nasıl aktarılacağı, hangi yöntemlerin kullanılmasının daha iyi olacağı vb.”* gibi konular üzerinde durulmadığını mesleğe başladıktan sonra bunun eksikliğini hissettiğini belirtmiştir. İHL

³⁰ MEB, “Mesleki Arapça Dersleri (11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı”, 2018, 106.

³¹ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, “Anadolu İmam Hatip Liseleri Meslekî Uygulama Kılavuzu” (2022), 2,3.

öğrencilerinin hazırbulunuşluk seviyeleri düşük olduğu için lisans düzeyinde alınan kapsamlı bilgileri almaya hazır değildir. K59 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Üniversitede öğrendiklerimizi sahada, meslek alanında uygulamaya döktüğümüzde yeterli olmuyor. Çünkü hitap ettiğimiz kitlenin ilgi alanının dışında kalabiliyor.”

E14 ise öğrencilerin *“disiplin ve ahlaki olarak seviyelerinin çok düşük”* olduğunu formasyon eğitimlerinde anlatılan öğrenci tiplerleriyle uyuşmadığını belirtmiştir. Katılımcının burada kast ettiği husus, görece daha seçme okullarda, disipline edilmiş veya *“uslu”* öğrencilerin bulunduğu bir sınıf ortamı ile kendilerinin karşılaştığı sınıf ortamları birbirinden farklılık arz ediyor. K117’de aynı durumdan şikâyet etmiş, *“öğrenci profilini hiç görmemiş Eğitim Fakültesi hocaları”*nın yeterli düzeyde öğretmen yetiştiremediğini, uygulamalardan uzak olduklarını ve sahada karşılaşılan sorunlara dikkat etmediklerini söylemiştir.

Esasen katılımcılar burada önemli bir hususa dikkat çekmektedirler. Bu da öğretmenlik formasyon eğitimi veren öğretim elemanlarının günümüz okullarında eğitim gören öğrencileri çok iyi tanımadıklarını, hızla farklılaşan bir nesil olduğunu ve yeni neslin sınıf yönetimi ve öğretim süreçlerine dair yakın bir aşinalıklarının olmadığına vurgu yapmaktadırlar. Şüphesiz bunu genelleştirmek doğru olmasa da, pedagojik formasyon eğitimi alan öğrenci sayısının çok fazla olması ve özellikle öğretmenlik uygulaması derslerin branş dışı öğretim elemanları tarafından yürütülüyor olması, bazı fakültelerde hangi branştan olursa olsun, öğretmenlik uygulaması dersini almak durumunda kalmaları, katılımcıların bu tespitlerini anlamlı kılmakta ve üzerinde düşünülmesini gerektirmektedir.

2.1.5. Gerçek Hayattan Uzak Olması

Katılımcılardan bir kısmı İlahiyat Fakültesinde verilen ders içeriklerinin gerçek hayattan kopuk olduğunu dile getirmişlerdir. Onlara göre İlahiyat Fakültesi mezunları olaylara bütüncül bakabilmeli ve temel kaynaklar aracılığıyla edindiği bilgileri diğer bilimlerle ilişkilendirebilmelidirler.

İki öğretmen, dinin bireysel ve toplumsal boyutunun olduğunu ilahiyat eğitiminin hayatın tüm alanlarda karşılaşılan problemlere çözüm önerisi sunması gerektiğini belirtmiştir. K38 *“pratik hayatta karşılaşılan problemlere hazırlamada”* İlahiyat Fakültesi eğitiminin yetersiz olduğunu dile getirmiştir. *“Fakülteedeki eğitimin gerçek hayat ile bağdaşmadığını”* düşünen K57 ise *“İlahiyat ortamı daha uhrevi, daha toplumdansız, uzakken gerçek sosyal hayat çok daha karmaşık durumları içinde barındırıyor.”* ifadesi ile fakülte programının sosyal hayattaki ihtiyaçları karşılamadığını belirtmiştir. Demir³² de bir çalışmada ilahiyat öğrencilerinin edindiği bilgileri diğer bilimlerle ilişkilendirmesinin önemine vurgu yapmış, dinin kutsal boyutunun yanında bireysel ve kültürel boyutunun da olduğunu, eğitimin insanı çevreden koparmadan bütüncül bir anlayış geliştirerek verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

2.2. İHL Meslek Dersi Öğretmenlerinin İlahiyat Eğitimiyle İlgili Önerileri

Araştırmaya katılan öğretmenler, öğretmenlik tecrübelerinin ardından ilahiyat eğitiminde bulunmasını arzu ettikleri bazı hususlara dair görüşlerini de ifade etmişlerdir.

³² Ömer Demir, “İlahiyat Son Sınıf Öğrencilerinin Dini Yeterlikleri DİB ve Din Görevlileri ve Din Hizmetleri ile İlgili Görüşleri”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2019), 84.

Öneri mahiyetindeki bu görüşleri aşağıdaki beş başlık altında incelemek mümkündür.

Tablo 5. İHL Meslek Dersi Öğretmenlerinin İlahiyat Eğitimiyle İlgili Önerileri

| Tema | Kodlar | F |
|----------|--|----|
| Öneriler | • Dersler güncellenmeli (21) | 51 |
| | • Güncel konulara yer verilmeli (14) | |
| | • Uygulama eğitimi ağırlıklı olmalı (10) | |
| | • Analitik düşünme becerisi kazandırılmalı (4) | |
| | • Halkın yönelteceği sorulara yönelik eğitim verilmeli (2) | |

2.2.1. Dersler Güncellenmeli

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı İlahiyat Fakültesi derslerinin gündelik hayatla ve güncel konularla ilişkilendirilmediği için güncellenmesi gerektiğini ve mezunlarının daha donanımlı olmaları gerektiğini dile getirmiştir.

Gençlerin dijital çağda yaşaması, internet aracılığıyla istediği bilgiye kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. E12 Z kuşağı olarak adlandırdığı öğrencilerin “*muğlak cevapları*” kabul etmediğini bundan dolayı ilahiyat eğitiminin İmam-Hatip Liselerindeki gençlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Şüphesiz MEB tarafından hazırlanan öğretim programı öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada daha büyük önem arz etmektedir. Ancak bu programı layıkıyla uygulayabilmesi için öğretmenlerin bu konularda donanımlı olmaları gerekmektedir.

K21, günümüzde ihtiyaçların çok hızlı bir şekilde farklılaştığını, maddi ve manevi açıdan gençlere ulaşmanın daha zor olduğunu ifade etmiştir. Bundan dolayı İlahiyat Fakültesi programının geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. K80 ise derslerin “*güncellenip geliştirilerek ilahiyat öğrencilerinin vizyonu genişletilebilir.*” önerisinde bulunmuştur.

K117 meslek hayatının kitaplarda anlatılandan farklı olduğunu belirtmiştir. Ona göre ilahiyat programları “*günümüz problemlerini kuşatıcı konular çerçevesinde düzenlenmelidir.*”

Felsefe derslerinin yüksek din öğretimi kurumlarında gerekliliği daima tartışılan konulardan biri olmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenler de bu konuda farklı görüş bildirmişlerdir. E50 Temel İslam bilimleri derslerinin arttırılarak felsefe derslerinin oranlarının düşürülmesi gerektiğini belirtmiştir. E46 ve K104 ise felsefe ağırlıklı eğitimin daha yoğun olması ve ders saatlerinin arttırılması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin güncellenmesi gereken dersler ile ilgili önerileri şunlardır:

“*Felsefe grubu dersleri özellikle felsefe tarihinin ezber müfredat şeklinde değil de daha çok gençliğin sürüklendiği inkâr, deizm, ateizm bataklığını kurutmaya yönelik argümanlar üzerine yapılmalıdır.*” K9

“*... günümüz gençliğinin en büyük problemi popüler olan görüşlerin hakikate, helale aykırı olmasına rağmen daha revaçta olması, maneviyatın giderek değersiz görülmesi. Din felsefesinin müfredatı belki bu anlamda daha da güncelleştirilebilir. Bir de pedagojik formasyon derslerinden olan sınıf yönetimi, Türkiye koşullarındaki okulların profili dikkate alınarak düzenlenebilir.*” K52. Bu alıntılardan anlaşıldığı kadarıyla katılımcılar; derslerin, tarihsel bilgi yerine günümüz koşullarında değer ifade eden, bir ihtiyaca karşılık gelecek bilgileri içerecek tarzda yapılandırılması gerektiğini dile getirmektedirler.

2.2.2. Güncel Konulara Yer Verilmeli

Araştırmaya katılan 24 öğretmen, güncel dinî problemler ile ilgili derslerin İlahiyat Fakültesi programına eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. K30 programın “gençlerin güncel sorularına yönelik yetersiz olduğunu” K41 bu konuda “ağırlıklı” bir eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedir. K11, İHL meslek dersi öğretmenin güncel problemlerden haberdar olması gerektiğini ve bu konuda sorulacak sorulara öğretmenlerin cevaplarının hazır olması gerektiğini belirtmiştir.

Günümüzde eşcinseller kendi ilişkilerinin kabul edilmesini ve tüm haklardan yararlanmayı talep etmektedir. Ayrıca eşcinsel çevrelerce yürütülen propagandanın yaygınlaşması ve daha fazla görünür olmaları sebebiyle öğrenciler konuya ilgi duymaktadır.³³ Dinî konudaki sorularını ise muhatap oldukları İHL meslek dersi öğretmenlerine sorarak doyurucu cevaplar beklemektedirler. K14 bu eksikliği dile getirerek İlahiyat Fakültesinde güncel konulardan biri olan eşcinsellik hakkında eğitim verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Gerek kişisel ve gerekse sosyal sorun olarak beliren bu tür konuların her birinin ayrı bir ders olarak öğretim konusu yapılması ne mümkün ne de gerekli olduğu söylenebilir. Ancak farklı araçlarla içinde öğretmenlerin yakın muhatabı olduğu gençlerin gündemini meşgul eden bu konularda öğrencileri doğru yönlendirebilmeleri için öğretmenlerin hazırlıklı olmaları gerektiği de açıktır. Belki seçmeli dersler ihdas etmek veya ilgili alanlarda bazı derslerin alt konu başlıkları olarak öğretim konusu yapılmak suretiyle öğretmen adaylarının konuya kısmen de olsa aşinalık kazanmaları sağlanabilir.

Dinde tevhit, inanç esasları gibi konular değişmezken bazı konular toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenerek değişmektedir. Din; zamana, mekâna, sosyal değişim ve teknolojik gelişmelere göre güncel meselelere cevap verir. Özellikle gençler sosyal medya ve internet aracılığıyla tüm dünya ile etkileşim içerisinde olduğu için bu durum onların dinî konulara bakışını etkilemektedir. K14 “gençlerin din algısına yeni bakış açıları” gerektiğini belirtmiştir. K41 “gençliğin güncel sorunlarına yönelik eğitimin daha ağırlıklı verilmesi” gerektiğini belirtmiştir.

Gençlerde ortaya çıkan dinî problemlerin akla ve mantığa uygun bir şekilde cevaplanmaması, gencin inançsızlığa düşmesine ve dinî konularda çatışma yaşamasına sebep olmaktadır. Öğrencilerin soruları nitelikli bir şekilde cevaplanırsa inançlarının sağlamlaşma ve derinleşmesine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.³⁴ K115 “deizm, ateizm, Allah’ın varlığı, dinin gerekliliği, vs.”, E33 “günümüz kelâmî problemleri, yeni dinî hareketler” ile ilgili derslerin İlahiyat Fakültesi programına eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. K50 gençlerin iman ile ilgili eksiklikleri olduğunu onlarla nasıl doğru bir şekilde iletişim kurulacağı ile ilgili öğretmenlerin kendini geliştirmesi gerektiğini, fakültede de bunun üzerinde durulmasının elzem olduğunu belirtmiştir. K81 ise “günümüz problemlerine ve daha çok itikadî anlamda toplumun özellikle de gençlerin sorularına cevap verici tatmin edici bir ders içeriğinin” olması gerektiğini belirtmiştir.

³³ Barış Erdoğan - Esra Köten, “Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2014), 99.

³⁴ Celal Çayır, “Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, *Bilimname* 27/2 (2014), 64.

2.2.3. Uygulamalı Eğitime Ağırlık Verilmeli

Araştırmaya katılan öğretmenler teorik derslerin pratiğe aktarılmasında sorunlar olduğunu ve uygulama derslerine ağırlık verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. K89 “... pratiğe dökme açısından daha çok alıştırmaya yapma imkânı verilmeli. Staj uygulamasına daha çok yer verilmeli” önerisini dile getirmiştir.

Öğrenmenin kalıcı olması için öğrenilen bilgilerin uygulanması gerekmektedir. İlahiyat Fakültesinde pratik dersler sınırlı olduğu için öğrenilen bilgiler pratiğe aktarılamamaktadır. K89 ve E39 okullarda uygulamalar yaparak mesleğe daha iyi hazırlanılması gerektiğini böylece öğrencilerin mezun olmadan teorik bilgilerini deneyimleyebileceklerini belirtmiştir. Bunun yanında fakültede birinci sınıftan itibaren staj yapılmasının faydalı olacağına dikkat çekmiştir. Böylece öğretmen adayı öğrencilerle daha erken tanışacak, pratiğe dökme açısından daha çok alıştırmaya yapma imkânı bulacak ve kendi eksikliklerini görecektir.

K87 tarafından uygulamaya yönelik dile getirilen öneri ise gönüllük esası dikkate alınarak ilahiyat eğitim sürecinde kefenleme ve cenaze yıkaması deneyiminin kazanılması gerektiğidir.

E41’e göre İlahiyat Fakültesi mezunlarının mesleklerinde başarılı olabilmeleri için uygulama yaptırılması gerekmektedir. Uygulamalar, öğretmen adaylarının mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerine ve motivasyonlarının artmasına katkı sağlayacaktır. E41 fakülte eğitimindeki bu eksikliği şöyle ifade etmiştir:

“İlahiyat Fakültesinde teorik bilgiden başka bir şey verilmiyor. Uygulamaya yönelik derslerin sayısı oldukça azdır. Teorik bilgiden çok uygulamaya yönelik olarak derslerin işlenmesi gerekir.”

2.2.4. Analitik Düşünme Becerisi Kazandırılmalı

Analitik çözümleme yöntemleri üst düzey bir düşünme becerisidir. Bu düşünme tarzında bütün parçalara ayrılarak parçalar tek tek ele alınır. Daha sonra parçaların birbiriyle ve bütünüyle ilişki kurulur.³⁵

K66 İlahiyat Fakültesinde “ezbere dayalı” bir eğitim verildiğini bu durumun “düşünmeyi körelttiğini” belirtmiştir. K77 buna ilave olarak “not odaklı” ders çalışıldığını belirtmiştir. Ezberleyerek ya da dersi geçmek için çalışıldığında elde edilen bilginin gerçek hayatta uygulanabilirliği sınırlıdır.

K57 ise İlahiyat Fakültelerinde “nitelikli soru sorma ya da sorulan soruları nitelikli cevaplama”ya dayalı bir eğitim verilmediğini belirtmiştir. Tüm bunlar düşünme ve problem çözme becerilerini körelterek gelişmesine engel olur. K66 öğretmenliğe başladıktan sonra farklı problemlerle karşılaştığını, bu problemleri çözebilmek için “İlahiyat Fakültelerinde biraz daha sorgulayıcı analitik kabiliyeti güçlendirici eğitim” verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

2.2.5. Halkın Yönelteceği Sorulara Yönelik Eğitim Verilmeli

Halk, İlahiyat Fakültesi mezunu olan kişilerde meslekî pratik aramaktadır. Bu becerilere sahip olmayanlar görevlerini yerine getirirken kendilerini güvensiz hissetmekte

³⁵ Firdevs Güneş, “Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme”, *TÜBAR* 32 (2012), 131.

ve itibar kaybına uğrayabilmektedir.³⁶ E17 “İlahiyatlarda halkın yöneltebileceği sorulara yönelik eğitimler verilmesi gerektiğini” belirtmiştir.

E53 öğrenilen bilgilerin günlük hayatla bir ilişkisinin olmadığını, akademik bir dil kullanıldığını belirtmiştir. Ona göre herkesin anlayıp fayda sağlayacağı bir dil kullanılmalıdır.

Öğretmenlerin nitelikli bir eğitim vermesi için hizmet öncesi eğitim ile sınırlı kalmayarak mesleğe başladıktan sonra da kendini geliştirmesi, değişimlere uyum sağlayarak bilgilerini güncellemesi ve daima öğrenme arzusu içerisinde bulunması gerekmektedir. E47 hangi bölümde eğitim görürse görsün kişinin kendini geliştirmesi için kişisel çaba sarf etmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmenler, ilahiyat eğitimine dair önerilerinin yanı sıra, öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerinin gereğine de dikkat çekmişlerdir. Öğretmen için her ne kadar mesleğe başlamadan önce üniversitede aldığı eğitim önemli olsa da mesleğe başladıktan sonraki süreç de önemlidir. Görev yapılan bölgenin farklılıkları dikkate alınmalı ve gelişen teknolojiye uyum sağlamalıdır. K25 “Günümüz gençlerinin sorularına yeterli cevaplar bulabilmek için çalışmalarını üniversite sonrasında da sürdürmek gereklidir diye düşünüyorum.” demiştir. E17 ise şöyle demiştir: “İlahiyat eğitiminin yanında kişi kendisi araştırma yapmadığı sürece günlük sorulan sorulara cevap vermekte zorlanabiliyor.”

E54 çevre koşulları, alışkanlıklar, teknolojiadaki hızlı değişim gibi sebeplerle insanın yeniliklere ayak uydurması gerektiğini, bunun bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. Hangi meslekte olursa olsun kişi kendini güncellemeli, yenilikleri takip etmelidir. Gençlerin sorularına ve sorunlarına çözüm üretmek için öğretmenin mesleğine devam ettiği süre boyunca kendini yetiştirmesi önemlidir. K25 ilahiyat eğitiminin yanında kişi kendisi araştırma yapmazsa günlük sorulan sorulara bile cevap verilemeyeceğini ifade etmiştir. K117 ise İlahiyat Fakültesi programının yetersiz olduğunu “Kendini ekstra yetiştirmeyen kesinlikle geri kalır.” ifadesiyle dile getirmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin gerekli yeterliklere sahip bir şekilde yetişmesi ve onların eğitimleri üzerine yoğunlaşılması gerekir. Yapılan bazı çalışmalarda öğretmenlerin niteliksel açıdan zayıf olduğu tespit edilmiştir.³⁷ Bunun önemli sebeplerinden birinin öğretmen yetiştiren fakültelerin programlarındaki yetersizlikler olduğu söylenebilir. Bu yetersizliklerin kaynakları incelenmeli ve uygun çözümler üretilmelidir. Bu çalışmada İHL meslek dersi öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitimlerinde gördükleri eksiklikler ve bu eksikliklerin giderilmesi için ileri sürdükleri çözüm önerilerini belirlemek amaçlanmıştır.

İHL meslek dersi öğretmenleri öğrencilerin sorduğu güncel sorulara cevap vermede zorlandıklarını bundan dolayı İlahiyat Fakültesi programına güncel hayatta karşılaşılan soru ve sorunlarla ilgili ders içeriklerinin eklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. İlahiyat Fakültesi mezunlarının güncel konularla ilgili bilgi sahibi olması, problemlere çözüm

³⁶ Osman Cilâci, “İlahiyat Fakültelerindeki Uygulamaların Önemi Üzerine”, *Yükseköğretimde Din Bilimleri Eğitimi Sempozyumu* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1988), 38.

³⁷ Muhammed Salihoglu - Ahmet Yayla, “Hizmet İçi Eğitimlerin Öğretmen Niteliğine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2023), 146.

önerileri sunmaları önemlidir. Çünkü bu konulardaki eksiklik ilahiyat mezunlarının toplumda ve öğrenciler nezdinde etkili olmalarını engeller.

Genç³⁸ tarafından yapılan araştırmada da güncel dinî konuların önemi vurgulanmış, İlahiyat Fakültesi programlarına bu ders içeriklerinin eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Farklı çalışmalarda da gençlerin dinî şüpheler yaşadığının ve inançlarını sorguladıklarının ortaya çıkması bu konunun önemini göstermektedir.³⁹

Araştırmada öğretmenler, öğrencilerin güncel problemlerle, inanç akımları ve LGBT bireylerle ilgili sorular sorduklarını belirtmiştir. Kalfa da çalışmasında LGBTQI konusunda öğrencilerin kafalarında soru işaretleri olduğunu ve öğretmenlerine bu konuda sorular sorduklarını tespit etmiştir.⁴⁰ Bu soruların sorulmasının en önemli sebeplerinden biri gençlerin dinle ilgili merak ettikleri konuların doyurucu bir şekilde cevaplandırılmamasıdır. Bayyigit yaptığı boylamsal araştırmanın her iki aşamasında da öğrencilerin dinle ilgili problemlerini önemsedikleri sonucuna ulaşmıştır.⁴¹

İHL meslek dersleri öğretmenlerinin gerekli donanıma sahip olabilmeleri için İlahiyat Fakültesi programının günümüz insanının ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde planlanması önem arz eder.⁴² Teknolojinin hızla gelişmesiyle öğrenciler bilgilere kolayca ulaşmaktadırlar. Bu durum öğretmenden beklentiyi değiştirmiş, uygulama süreçlerini etkilemiştir. Dersler güncellenmediğinde günün şartlarına uygun bir eğitim verilmesi de mümkün olamamaktadır.

MEB'e bağlı okullarda uygulama yaparak öğretmen adayının mesleki beceri ve deneyim kazanmasının amaçlandığı öğretmenlik uygulaması dersi, Görgeç vd. tarafından yapılan araştırmada öğretmen eğitimine katkı sağlayan en önemli ders olarak tespit edilmiştir.⁴³ Bu ders ile öğretmen adayları bilgilerini test ederek eksikliklerini fark eder ve mesleğe hazır olup olmadıklarını görürler. Araştırmaya katılan İHL meslek dersi öğretmenlerinin büyük bir kısmı İlahiyat Fakültesi derslerinin teorik olmasını bir sorun olarak görmüş, uygulama yönüne ağırlık veren derslerin arttırılması gerektiğini belirtmiştir. Yapılan farklı çalışmalarda da benzer biçimde okul uygulamalarının süre olarak yetersiz olduğu ve arttırılması gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁴ Fakültede verilen eğitim

³⁸ M. Fatih Genç, "Avrupa ve Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları -İspanya, Bosna Hersek, Hollanda, Belçika ve Almanya'daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma-", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 41.

³⁹ Kadir Ak, *17-25 Yaş Gençlerde Görülen Bazı Dini Şüpheler ve Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002); Çayır, "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma"; Tahsin Kula, *Ergenlerde Dinî Düşüncede Yaşanan Güçlükler (Bir Diyarbakır Örneği)* (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006); Asım Yapıcı, "Şüphe ve İnanç Kısacasında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları", *İlahiyat Akademi Dergisi* 12 (2020), 1-44.

⁴⁰ Nazlı Tutku Kalfa, "Gençler Nazarında İnanç Problem Alanları ve Dini Şüphe -Lise İnanç Soruları Üzerine Nitel Bir Araştırma ve Önemi-", *Hız Peygamber ve Gençlik Sorunları*, ed. Mehmet Bayyigit vd. (Konya: Palet Yayınları, 2019), 67.

⁴¹ Bayyigit, "Gençliğin Dinî İnanç, İbadet ve Problemlerine Boylamsal Bir Bakış", 240.

⁴² Çelikten vd., "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri", 234.

⁴³ İzzet Görgeç vd., "Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Öğretmen Adayları, Uygulama Öğretmenleri ve Uygulama Öğretim Üyeleri Açısından İşlevselliği", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28 (2012), 67.

⁴⁴ Fatma Çapcıoğlu - Yıldız Kızılabdullah, "Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri", *Dini Araştırmalar* 23/58 (2020), 74; İlhami Arseven - Ahmet Turan Orhan, "Okul Deneyimi Dersi Öğretim Programının Öğretmen Adaylarının

ne kadar kaliteli olursa olsun pratiğe aktarılmadığı sürece kalıcı ve etkili olmaz. Öğretmenler, uygulama ile mesleğe karşı olumlu tutum geliştirir ve ders anlatma becerisi kazanırlar.⁴⁵ Uygulamanın az olması İlahiyat Fakültesi programının yetersizliğinin en önemli sebeplerinden biridir. Genç⁴⁶ tarafından yapılan çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, kendilerini mesleğe hazır hissetmek için ilk yıldan itibaren staj uygulamasının gerekliliğini vurguladıkları tespiti yapılmıştır. Konuyla ilgili farklı çalışmalarda da uygulama programının işlevsel olmaması ve derslerin daha çok teorik işlenmesi İlahiyat Fakültesi eğitiminin istihdam alanları açısından yetersiz olma sebebi olarak açıklanmıştır.⁴⁷ Demir⁴⁸ tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencileriyle yapılan araştırmada öğrencilerin özgüven eksikliği olduğunun tespit edilmesi de bu bulguyu desteklemektedir. Farklı öğretmenlik programı uygulanan fakültelerdeki eğitim eksikliklerinin tespit edildiği çalışmalarda da uygulama derslerinin hem içerik hem ders saati bakımından mesleği yaparken yeterli görülmediği tespit edilmiştir.⁴⁹ Bu eksikliğin giderilmesi için öğrencilere yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatının verilmesi gerektiği, bundan dolayı üniversite eğitimlerinde uygulamalara daha fazla yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Nitekim öğretmenliğe başlamadan önce yapılan uygulamalarla teorik bilgiler kalıcı hâle gelir ve öğretmenlerin kendine güveni artar.⁵⁰ Yapılan farklı çalışmalarda elde edilen sonuçlarla bu araştırmanın sonuçlarının örtüştüğü söylenebilir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin görüşleri literatürde yer alan öğretmenlik deneyimi ve uygulamasının önemli olduğu fikrini açık bir şekilde desteklemesine rağmen, Türkiye’de yüksek din öğretiminde pedagojik formasyon dersleri ve öğretmenlik uygulaması konularında ciddi kararsızlıklar yaşanmaya devam etmektedir. Halen Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinin bir kısmında öğretmenlik uygulaması tek dönem, bir kısmında ise iki dönem olarak programda yer almaktadır. Öğretmenler bizzat yaşadıklarından hareketle ilahiyat eğitimiyle öğretmenlik deneyiminin daha iç içe ve daha uzun süreli olması gereğine işaret etmektedirler. Bu açıdan İlahiyat Fakültelerindeki öğretmenlik uygulaması derslerinin bütün fakültelerde iki dönem olacak şekilde yapılması

Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi ve Alternatif Program Önerisi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 47 (2018), 479.

⁴⁵ Sedat Altıntaş - İzzet Görgeç, “Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Üzerine Görüşleri (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği)”, *Turkish Studies* 9 (2014), 59.

⁴⁶ Genç, “Avrupa ve Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları -İspanya, Bosna Hersek, Hollanda, Belçika ve Almanya’daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma-”, 43.

⁴⁷ Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 13 (2007), 91; Saadettin Özdemir, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: SDÜ İlahiyat Örneği”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2019), 8.

⁴⁸ Demir, “İlahiyat Son Sınıf Öğrencilerinin Dini Yeterlikleri DİB ve Din Görevlileri ve Din Hizmetleri ile İlgili Görüşleri”, 113.

⁴⁹ Nisa Kara vd., “Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimleri Açısından Sınıf Eğitimi Lisans Programının Yeterliliği”, *Turkish Studies Educational Sciences* 13 (2018), 1076; Büyükgöze Kavas - Bugay, “Öğretmen Adaylarının Hizmet Öncesi Eğitimlerinde Gördükleri Eksiklikler ve Çözüm Önerileri”, 17; Mehmet Koçyiğit - Eray Eğmir, “Öğretmenlerin Hizmet Öncesi Eğitim Deneyimleri: Öğretmen Yetiştirme Üzerine Bir Analiz”, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 13/30 (2019), 331.

⁵⁰ Erten Gökçe - Canay Demirhan, “Öğretmen Adaylarının ve İlköğretim Okullarında Görev Yapan Uygulama Öğretmenlerinin Öğretmenlik Uygulaması Etkinliklerine İlişkin Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 38 (2005), 50.

bir gereklilik olarak telakki edilmelidir. Ayrıca uygulanan program sık sık gözden geçirilerek eksiklikleri belirlenmeli ve geliştirilerek ihtiyaca göre yeni düzenlemeler yapılmalıdır.⁵¹

İHL meslek dersi öğretmenleri alan bilgisi, formasyon, Arapça, felsefe ve din bilimleri derslerinde eksiklik olduğunu belirtmişlerdir. Alan bilgisinin altında daha çok Kur'an-ı Kerim, Tefsir ve İslam Hukuku derslerinin yetersiz olduğu bildirilmiştir. Genç'in yaptığı çalışmada da katılımcılar, İlahiyat Fakültesi eğitiminin beklentilerini karşılamadığını ve alan derslerine istedikleri gibi vakıf olmadıklarını belirtmiştir.⁵² Özdemir'in çalışmasında İlahiyat Fakültelerinde uygulanan program istihdam alanında karşılaşılan problemlere çözüm üretmede yetersiz bulunmuştur.⁵³ Farklı branşlarda öğretmenlerle yapılan çalışmalarda öğretmenler aldıkları fakülte eğitimini alan bilgisi açısından güçlü bulduklarını ifade etmişlerdir.⁵⁴ Bunun yanında hizmet öncesi alınan lisans eğitiminin yetersiz olduğunu ve yapılan yeniliklerle görüşlerin olumlu yönde değiştiğinin tespit edildiği çalışmalar da bulunmaktadır.⁵⁵

İlahiyat Fakültesi eğitiminin ezan okuma, Kur'an okuma gibi yarışmalara öğrenci hazırlamak için gereken yeterlilikleri sağlamadığı belirtilmiştir. Altıntaş ve Kirenci tarafından yapılan araştırmada Kur'an-ı Kerim dersinde makam eğitimi verilmemesinin sorun olduğu tespit edilmiştir.⁵⁶ Alemdar'ın yaptığı araştırmada da katılımcıların %89'u Kur'an derslerinde makamlı okumaya yer verilmesi gerektiğini, %54'ü Kur'an derslerinin mûsikî ile beraber öğretilmesi gerektiğini, %64,3'ü din görevlisi olacak kişilerin mûsikîden anlaması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷ Kur'an-ı Kerim derslerinde makamlı okumaya önem verilmesi yarışmalara öğrenci hazırlayan öğretmenlere katkı sağlayacaktır.

İlahiyat Fakültesinde yetersiz olarak verildiği dile getirilen derslerden bir tanesi de Arapça'dır. İlahiyat Fakültesi öğrenci ve mezunlarıyla yapılan farklı çalışmalarda da Arapça dersinin eğitiminin beklenen seviyede olmadığı tespit edilmiştir.⁵⁸ Abır'ın Arapça dersine giren öğretmenlerle yaptığı çalışmasında da öğretmenlerin zorlandıkları tespit edilmiştir.⁵⁹

İHL meslek dersi öğretmenleri, aldıkları formasyon eğitimiyle meslekte karşılaştıkları sorunları çözemediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin gerekli bilgilere

⁵¹ Ali Eraslan, "İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının 'Öğretmenlik Uygulaması' Üzerine Görüşleri", *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi* 3/1 (2009), 219.

⁵² Genç, "Avrupa ve Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları -İspanya, Bosna Hersek, Hollanda, Belçika ve Almanya'daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma-", 40.

⁵³ Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi", 24.

⁵⁴ Koçyiğit - Eğmir, "Öğretmenlerin Hizmet Öncesi Eğitim Deneyimleri: Öğretmen Yetiştirme Üzerine Bir Analiz", 331.

⁵⁵ Kamil Yıldırım, "Farklı Eğitim Programlarıyla Yetişen Öğretmenlerin Hizmet Öncesinde Aldıkları Eğitimin Etkililiğine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması", *İlköğretim Online* 15 (2016), 230.

⁵⁶ Muhammet Esat Altıntaş - Hatice Kübra Kirenci, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri", *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu* (Ankara: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 1/120.

⁵⁷ Altıntaş - Kirenci, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri", 1/194.

⁵⁸ Ahmet Koç, "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003), 39; Ayşegül Gün, "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 159.

⁵⁹ Bilal Abır, *Anadolu İmam Hatip Liselerinde Arapça Dersine Giren Öğretmenlerin Profilleri ve İletişimsel Yaklaşımına Arapça Öğretimine İlişkin Farkındalıkları* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2015), 80.

sahip olması kadar o bilgileri nasıl aktaracağı da önemlidir. Öğretmen, öğretim için gerekli olan metotlara sahip olmalı, hangi metodu ne zaman kullanacağını bilmelidir. Çınar⁶⁰ tarafından öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmada da mevcut formasyon eğitimiyle kaliteli öğretmen yetiştirilemediği, gerekli becerilerin kazandırılmadığı, gerekli özenin gösterilmediği tespiti yapılmıştır.

Görüş bildiren öğretmenlerden bir kısmı eğitimin yoğun ve akademik olmasını İlahiyat Fakültesi programının eksikliği olarak belirtmiştir. İlahiyat Fakülteleri bilimsel düşünme becerileri kazandırmayı ve İslam dinini bilimsel yöntemlerle ele almayı hedeflemektedir. Bilgi birikiminin çok fazla olması ve değişimin çok hızlı olması sebebiyle ezberlemek yerine bilgiyi sentezlemeyi öğretmek ve bilgi üretmek amaçlanmalıdır.

Çağdaş eğitim anlayışına göre öğretmen, öğrencilere rehberlik ederek onların bilişsel aktivitelerinin arttırmalıdır. Bunun olabilmesi için var olan bilginin bilişsel yapı kullanılarak anlamlandırılması gerekir. Araştırmada öğretmenler İlahiyat Fakültelerinde analitik düşünme becerilerini geliştirici eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yükseköğretimde üst düzey düşünme becerilerinin sınırlılıklarına işaret eden çalışmalar bulunmaktadır. Akkuş Çakır-Senemoğlu (2016) dördüncü sınıf öğrencileri ve öğretim elemanlarıyla yaptıkları çalışmada öğrencilerin analitik düşünme becerilerinin düşük düzeyde olduğunu, problem çözmede zorlandıklarını tespit etmiştir.⁶¹

İlahiyat mezunlarının günlük hayatta karşılaştıkları sorunları çözebilmeleri için yorumlama ve çözümleme becerilerinin geliştirilmesi gerekir. Çünkü halk İlahiyat Fakültesi mezunlarından sorularına cevap vermesini ve dini doğru bir şekilde anlatmasını istemektedir.⁶²

İHL meslek dersi öğretmenleri daima kişinin kendini geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü öğretmenlik mesleği her türlü gelişimden etkilenen dinamik bir meslektir. Böylece İslam'ı kabul etmekte zorlanan, farklı inanışlara yönelen ve dinî bakımdan şüphe yaşayan öğrencilere doyurucu cevap verilebilir.

İHL meslek dersi öğretmenlerinin İlahiyat Fakültesi programında belirttikleri eksiklikler ile programın iyileştirilmesi için getirdikleri önerilerin birbirine paralel olduğu görülmektedir. Buna göre öğretmenler; edinilen teorik bilgilerin uygulanmasına daha fazla olanak sağlanmasını, özellikle beceri kazanımı gerektiren konuların uygulama ile daha iyi ve kalıcı olarak öğrenilebileceği için din hizmetleri ve öğretmenlik uygulamalarının ciddiyetle yürütülmesini, ders içeriklerinin günümüz sorunlarını çözecek şekilde güncellenmesini, fakültede analitik düşünme becerisinin kazanılmasını önermektedir. Derslerin öğretmen adaylarının anlatma becerilerini geliştirmeye yönelik olması gerektiği önerilen başka çalışmalarda bulunmaktadır.⁶³ İlahiyat Fakültesindeki dersler bu hususlara dikkat edilerek güncellendiğinde öğretmen adaylarının daha donanımlı bir şekilde mezun olmaları beklenebilir.

⁶⁰ Fatih Çınar, "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/46 (2016), 504-508.

⁶¹ Nur Akkuş Çakır - Nuray Senemoğlu, "Yükseköğretimde Analitik Düşünme Becerileri", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24 (2016), 1494-1495.

⁶² Özdemir, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: SDÜ İlahiyat Örneği", 25.

⁶³ Büyükgöze Kavas - Bugay, "Öğretmen Adaylarının Hizmet Öncesi Eğitimlerinde Gördükleri Eksiklikler ve Çözüm Önerileri", 20.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde program yapımcılar ve araştırmacılar için aşağıdaki öneriler yapılabilir:

İlgili Yüksek Karar Makam(lar)ı ve program yapımcılar için öneriler:

1) İlahiyat Fakültelerinde ivedilikle bölümlaşmeye gidilmeli, gerek Diyanet İşleri Başkanlığı ve gerekse Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde istihdam edilecek meslek elemanlarının İlahiyat Fakültesi çatısı altında açılacak farklı bölümlerde, alana odaklı teorik ve uygulamalı derslerin bulunduğu bölümde eğitim görmeleri sağlanmalıdır. Günümüzde İlahiyat Fakültelerinde tek bir programla çok çeşitli meslek dallarında hizmet verecek meslek elemanları yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Hâlbuki her bir meslek alanında uzmanlaşmanın gerekli ve önemli olduğu günümüz dünyasında bir programla bir yandan Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı muhtelif kurumlarda İmam-Hatip, Kur'an Kursu öğreticisi (4-6 yaştan ileri yetişkinlik dönemindekilere kadar), vaiz, manevi danışman (aile, üniversite yurtları, cezaevlerinde hizmet verecek); diğer yandan Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilkokuldan lise sona kadar hem DKAB hem de İHL meslek dersleri öğretmeni yetiştirmek ne kadar mümkün olabilir? Bu durum yüksek din öğretiminde ciddi bir amaç sorununun olduğunun açık göstergesidir. Eğitim amaçlarında belirsizlik ise doğal olarak eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkileyecek, başarılı meslek elemanları yetiştirmek için olmazsa olmaz bir unsurun eksikliği anlamına gelecektir.

2) İlahiyat Programındaki dersler, öğrencilerin günümüz koşullarında ve sahada ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde içeriklendirilmeli ve çağımızın hızlı değişimine uyum sağlayabilmek için sürekli güncellenmelidir. Yapay zekâ, metaverse, transhümanizm, posthümanizm gibi yeni gelişen alanlarla dinî konuların kesiştiği noktalarda düşünmeyi ve fikir imal etmeyi mümkün kılacak, öğretmen adaylarının fikri hazırlık yapmalarını sağlayacak seçmeli veya zorunlu dersler konulması yararlı olabilir.

3) Dersler yoğun teorik anlatımlar yerine, günlük hayatta uygulanabilir, işe yarar, soru ve sorunlara cevap ve çözümler sunacak şekilde uygulama boyutunu içerecek tarzda işlenmelidir. Örneğin; Kelam dersi, sadece geçmişte yapılmış tartışmaları sunmak yerine günümüzde Kelâm alanına taalluk eden soru ve sorunlara ne tür cevaplar verilmesi gerektiğini içerecek tarzda yapılandırılmalıdır.

4) Öğretmenlik Uygulaması ve Hitabet ve Mesleki Uygulama gibi pedagojik formasyon ve din hizmetleri kapsamında programda yer alan uygulamalı dersler ciddiyetle yürütülmelidir. Öğretmenlik Uygulaması derslerinin gereği gibi ciddiyetle yürütülebilmesi için formasyon alan öğrenci sayıları makul düzeylere çekilmeli, başarılı öğrencilerin pedagojik formasyon derslerini almaları sağlanmalıdır. Böylece öğrenciler mesleğe daha iyi hazırlanabilecek, eksikliklerini tamamlayarak özgüveni daha yüksek bireyler olarak meslek hayatlarına başlayabileceklerdir.

5) Gençlerin yeni dinî hareketlerin zararlarından kurtulabilmesi için bu akımların zararlarının ve inanç esaslarının doğru bir şekilde anlatılması gerekir. Bu konuda İHL meslek dersi öğretmenlerinin önemi büyüktür. Bundan dolayı İlahiyat Fakültesi mezunlarının inanç konularında oldukça donanımlı olarak yetişmesi gerektiği düşünülmektedir.

6) Felsefe grubu dersleri özellikle felsefe tarihinin ezber müfredat şeklinde değil de daha çok gençliğin sürüklendiği inkâr, deizm, ateizm akımlarına karşı makul ve mantıklı

argümanlar üretme kapasitesine sahip öğretmenler yetiştirecek şekilde yapılandırılmalıdır.

7) İhtiyaçların karşılanabilmesi için yeniliklerin takip edilmesi ve yeniliklere göre fakülte derslerinin güncellenmesi gerekmektedir. İlahiyat Fakültesinde verilen eğitim daha işlevsel olmalı ve karşılaştığı problemlere çözüm üreten bireyler yetiştirmelidir.

Araştırmacılar İçin Öneriler:

1. Araştırma sadece son 5 yıl içerisinde ataması yapılan İHL meslek dersi öğretmenlerine uygulanmıştır. Farklı kıdemlerdeki İHL meslek dersi öğretmenlerine ve farklı kurumlardaki İlahiyat Fakültesi mezunlarına uygulanabilir.

2. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırmalar yapılabilir.

Etik Beyan

Araştırma için Milli Eğitim Bakanlığında resmi izin, Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan onay alınmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm eserlerin kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Teşekkür

Bu araştırmanın yapılmasında kolaylık gösteren MEB yetkililerine ve soruları gönüllü olarak cevaplandırıp araştırmamıza katkı sağlayan öğretmenlere içtenlikle teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Abazaoğlu, İlkay vd. "Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme". *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 4 (2016), 143-160.
- Abır, Bilal. *Anadolu İmam Hatip Liselerinde Arapça Dersine Giren Öğretmenlerin Profilleri ve İletişimsel Yaklaşımla Arapça Öğretimine İlişkin Farkındalıkları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2015.
- Ak, Kadir. *17-25 Yaş Gençlerde Görülen Bazı Dini Şüpheler ve Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Akdemir, Ayşe Betül. "Öğrencilerde İnanç Problemine Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi". *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2020), 318-342.
- Akkuş Çakır, Nur - Senemoğlu, Nuray. "Yükseköğretimde Analitik Düşünme Becerileri". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24 (2016), 1487-1502.
- Akyürek, Süleyman. "Mezunlarına Göre Yüksek Din Öğretiminin Eksik Yönleri". *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)*. 1/193-225. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Albayrak, H. Şule. "LGBT Hareketin Gelişimi, Kurumsallaşması ve Batı Medeniyet Projesine Dönüşümü". *İnsan ve Toplum* 13/3 (22 Eylül 2023), 32-56. <https://doi.org/10.12658/M0686>
- Altıntaş, Muhammet Esat - Kirenci, Hatice Kübra. "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri". *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu*. 1/97-147. Ankara: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Altıntaş, Sedat - Görgeç, İzzet. "Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Üzerine Görüşleri (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği)". *Turkish Studies* 9 (2014), 197-208.

- Arseven, İlhami - Orhan, Ahmet Turan. "Okul Deneyimi Dersi Öğretim Programının Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi ve Alternatif Program Önerisi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 47 (2018), 461-490.
- Bayyığıt, Mehmet. "Gençliğin Dinî İnanç, İbadet ve Problemlerine Boylamsal Bir Bakış". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II*. ed. Hayati Hökelekli. 221-241. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.
- Büyükgöze Kavas, Ayşenur - Bugay, Aslı. "Öğretmen Adaylarının Hizmet Öncesi Eğitimlerinde Gördükleri Eksiklikler ve Çözüm Önerileri". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25 (2009), 13-21.
- Camadan, Fatih - Sezgin, Fuat. "A Qualitative Research on Perceptions of Primary School Principals about School Guidance Services". *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 4/38 (2012), 199-211.
- Cengil, Muammer. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam ve Bu Bağlamda Ders Programı Üzerine Bazı Öneriler". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları Yeniden Yapılandırılması ve Geleceği Sempozyumu*. 243-276. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Baskı Merkezi, 2013.
- Cilâcı, Osman. "İlâhiyat Fakültelerindeki Uygulamaların Önemi Üzerine". *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*. 27-44. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1988.
- Creswell, John W. *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*. çev. Mustafa Sözbilir. Ankara: Pegem Akademi, 3. Basım, 2017.
- Çapcıoğlu, Fatma - Kızılabdullah, Yıldız. "Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri". *Dini Araştırmalar* 23/58 (2020), 15-78.
- Çayır, Celal. "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma". *Bilimname* 27/2 (2014), 59-88.
- Çelikten, Mustafa vd. "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/19 (2005), 207-237.
- Çınar, Fatih. "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/46 (2016), 493-513.
- Demir, Ömer. "İlahiyat Son Sınıf Öğrencilerinin Dini Yeterlikleri DİB ve Din Görevlileri ve Din Hizmetleri ile İlgili Görüşleri". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2019), 79-115.
- Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "Anadolu İmam Hatip Liseleri Meslekî Uygulama Kılavuzu". 2022 Dirik, Mehmet Zahit. *Eğitim Programları ve Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2. Basım, 2015.
- Ekinci, Abdurrahman. "Aday Öğretmenlerin İş Başında Yetiştirilmesinde Okul Müdürlerinin Rolü". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 15 (2010), 63-77.
- Ekiz, Durmuş. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.
- Eraslan, Ali. "İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının 'Öğretmenlik Uygulaması' Üzerine Görüşleri". *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi* 3/1 (2009), 207-221.
- Erdoğan, Barış - Köten, Esra. "Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi". *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2014), 93-113.
- Fırat, Erdoğan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problem Olarak Değerlendirdikleri Eğitimleriyle İlgili Konular". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* VI (1989), 17-42.
- Genç, M. Fatih. "Avrupa ve Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları -İspanya, Bosna Hersek, Hollanda, Belçika ve Almanya'daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 27-45.
- Glesne, Corrine. *Nitel Araştırmaya Giriş*. çev. Ali Ersoy - Pelin Yalçinoğlu. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. Basım, 2014.
- Gökçe, Erten - Demirhan, Canay. "Öğretmen Adaylarının ve İlköğretim Okullarında Görev Yapan Uygulama Öğretmenlerinin Öğretmenlik Uygulaması Etkinliklerine İlişkin Görüşleri". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 38 (2005), 43-71.

- Gökçe, Orhan. *Klasik ve Nitel İçerik Analizi: Felsefe Yöntem Uygulama*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2019.
- Görgeç, İzzet vd. "Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Öğretmen Adayları, Uygulama Öğretmenleri ve Uygulama Öğretim Üyeleri Açısından İşlevselliği". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28 (2012).
- Gün, Ayşegül. "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 125-125. <https://doi.org/10.18498/amauidf.325833>
- Güneş, Firdevs. "Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme". *TÜBAR* 32 (2012), 127-146.
- Kalfa, Nazlı Tutku. "Gençler Nazarında İnanç Problem Alanları ve Dini Şüphe -Lise İnanç Soruları Üzerine Nitel Bir Araştırma ve Önemi-". *Hız Peygamber ve Gençlik Sorunları*. ed. Mehmet Bayyığıt vd. 62-88. Konya: Palet Yayınları, 2019.
- Kara, Nisa vd. "Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimleri Açısından Sınıf Eğitimi Lisans Programının Yeterliliği". *Turkish Studies Educational Sciences* 13 (2018), 1061-1082.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları, 23. Basım, 2012.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2003), 25-64. <https://doi.org/10.15370/muifd.39209>
- Koçyiğit, Mehmet - Eğmir, Eray. "Öğretmenlerin Hizmet Öncesi Eğitim Deneyimleri: Öğretmen Yetiştirme Üzerine Bir Analiz". *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 13/30 (2019), 320-346.
- Köylü, Mustafa. "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik Mi Nitelik Mi?" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 21-44.
- Kula, Tahsin. *Ergenlerde Dinî Düşüncece Yaşanan Güçlükler (Bir Diyarbakır Örneği)*. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kurt, Fatih. "Gençliğin İnanç Problemleri Bağlamında Dini Yayıncılık: Tespitler ve Öneriler". *VII. Dinî Yayınlar Kongresi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- MEB. "Mesleki Arapça Dersleri (11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı", 2018.
- Mehmedoğlu, Yurdağül. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*. 121-150. Ensar Neşriyat, 2000.
- Merriam, Sharan. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. çev. Selahattin Turan. İstanbul: Nobel, 2009.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-". *Değerler Eğitimi Dergisi* 13 (2007), 59-94.
- Özdemir, Saadettin. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: SDÜ İlahiyat Örneği". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2019), 1-33.
- Özdemir, Saadettin. "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları Yeniden Yapılandırılması ve Geleceği Sempozyumu*. 537-558, 2003.
- Özenç, Ali. "Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde Eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)". *International Journal of Kurdish Studies* 3 (2016), 1-30.
- Parladır, Selâhattin. "Öğrencilere Göre İlahiyat Fakültesi Eğitiminin Başarı Durumu". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XI (1998), 1-32.
- Salihoğlu, Muhammed - Yayla, Ahmet. "Hizmet İçi Eğitimlerin Öğretmen Niteliğine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2023), 134-153.
- Şişman, Mehmet. "Öğretmen Yeterlilikleri: Modern Bir Söylem ve Retorik". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/3 (2009), 63-82.
- Yapıcı, Asım. "Şüphe ve İnanç Kısacasında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları". *İlahiyat Akademisi Dergisi* 12 (2020), 1-44.

- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Yıldırım, Kamil. "Farklı Eğitim Programlarıyla Yetişen Öğretmenlerin Hizmet Öncesinde Aldıkları Eğitimin Etkililiğine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması". *İlköğretim Online* 15 (2016), 219-233.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu. 1739 (1973).
- "T.C. MEB Personel Genel Müdürlüğü". Erişim 21 Ekim 2022.
http://atama.meb.gov.tr/sonuclar/arsiv/sayisal_veriler.asp?k_yil=-1&k_tur=-1&Sonuc=Goster